Covid-19 un vecāka gadagājuma cilvēki: ietekme uz viņu dzīvi, atbalstu un aprūpi

Ievads

Šajā ziņojumā galvenā uzmanība ir pievērsta vecāka gadagājuma cilvēkiem Covid-19 pandēmijas laikā un tam, kā viņus ietekmēja valdību un sabiedrību reakcija uz viņu fizisko un garīgo labklājību, sociālo mijiedarbību, darbu, finansēm, viņu vajadzībām pēc atbalsta pakalpojumiem, veselības un ilgtermiņa aprūpes pakalpojumiem un to izmantošanas. Ziņojumā analizēti ES apsekojumu dati un izmantota *Eurofound* korespondentu tīkla sniegtā informācija, tostarp valstu aptauju rezultāti un informācija par politikas pasākumiem un iniciatīvām.

Politikas konteksts

Eiropas iedzīvotāji noveco. 2021. gadā Eiropas Komisijas Zaļā grāmata par novecošanu aizsāka debates par šo noteicošo demogrāfisko pārveidi. Šī ziņojuma mērķis ir dot ieguldījumu šajās debatēs, un šajā ziņojumā ir iekļauta diskusija par Eiropas sociālo tiesību pīlārā akcentētajām tiesībām, piemēram, par tiesībām uz piekļuvi veselības un ilgtermiņa aprūpes pakalpojumiem un resursiem, kas nodrošina cilvēka cienīgu dzīvi vecumdienās.

Būtiskākie konstatējumi

- ES pandēmijas laikā visu vecumu cilvēki tika vairāk pakļauti garīgās veselības problēmu un vientulības riskam; jo īpaši šī ietekme smaga skāra jauniešus un cilvēkus vecumā virs 80 gadiem. 2020. gada vasarā 23 % cilvēku vecumā virs 80 gadiem biežāk nekā pirms pandēmijas jutās skumji vai nomākti.
- Sociālie kontakti kopumā samazinājās, tostarp cilvēkiem vecumā virs 50 gadiem. Attālinātie kontakti aizstāja tiešos kontaktus, īpaši ar pieaugušajiem radiniekiem. Vecāku cilvēku vidū īpaši satraucošas tendences bija vērojamas starp cilvēkiem vecumā virs 80 gadiem: 2020. gada vasarā 18 % no šīs grupas jutās vientuļāki nekā pirms pandēmijas, un viena trešdaļa no viņiem vispār nebija izgājusi no savām mājām.
- Samazināta fiziskā aktivitāte pandēmijas laikā pieauga līdz ar vecumu. 2020. gada vasarā 41 % cilvēku vecumā no 50 līdz 79 gadiem un 46 % vecumā virs 80 gadiem retāk nekā pirms pandēmijas devās ārā pastaigās. Smēķēšana, neveselīga uztura un alkohola lietošana attiecībā uz dažiem pieauga, savukārt attiecībā uz citiem – samazinājās; vecāka gadagājuma cilvēku grupās ir vērojamas veselīgākas tendences.
- Vecāka gadagājuma cilvēki pandēmijas laikā retāk uzņēmās tāldarbu, un, visticamāk, ka viņi iepriekš nebija strādājuši attālināti, tādējādi palielinot attālināti strādājošo vecuma atšķirības. Gados vecāki cilvēki retāk nekā jaunākie cilvēki ziņoja, ka darbs ir negatīvi ietekmējis viņu mājas dzīvi.
- Pirmspandēmijas tendence – vecāka gadagājuma cilvēku nodarbinātības palielināšanās – turpinājās, un gados vecākus cilvēkus bezdarbs skāra retāk nekā jauniešus. Tomēr arī gados vecāku darba ņēmēju grupas kļuva par bezdarbniekiem un saskārās ar grūtībām atrast jaunu darbu; daži arī aizgāja pensijā agrāk nekā plānots.
- Vecāka gadagājuma darba ņēmējiem darba laiks tika samazināts biežāk nekā gados jaunākiem darbiniekiem, galvenokārt pašnodarbināto personu vidū, kuru īpatsvars gados vecāku darba ņēmēju, īpaši vecumā virs 65 gadiem, vidū ir pārāk liels.
- Gados vecāki cilvēki retāk nekā jaunieši saskārās ar ienākumu samazināšanos, taču arī viņu finansiālā situācija uzlabojās retāk. Pensijas bija stabils ienākumu avots. Izdevumu pieaugums, piemēram, saistībā ar privātā transporta un aprūpes vajadzībām, radīja problēmas īpaši maznodrošinātajām grupām, un plaši izplatīta bija nedrošības sajūta par ienākumiem.
- Vecāku cilvēku atbalsta vajadzības pandēmijas laikā bieži risināja partneri un bērni, radot izaicinājumus gados vecākiem cilvēkiem, kuriem nebija neformāls atbalsta tīkls.

- Parādījās daudz privātu un valsts atbalsta iniciatīvu, koncentrējoties uz gados vecākiem cilvēkiem, tostarp tālruņa līnijas, uz kurām zvanīt vientulības un garīgās veselības problēmu gadījumos, kā arī pārtikas preču un zāļu piegādes pakalpojumi.
- Lielākā daļa finansiālā atbalsta pasākumu bija vērsti uz nodarbinātības saglabāšanu. Tomēr pandēmija izraisīja arī pensiju palielināšanu un citus finansiāla un mantiska atbalsta pasākumus personām, kuras nestrādā.
- Pandēmijas sākumā pakalpojumu nepieejamība un bailes saslimt ar vīrusu bija dominējošie iemesli, kāpēc netika apmierinātas veselības aprūpes vajadzības. Pēc tam pieauga tie iemesli, kas jau pirms pandēmijas bija aktuāli, piemēram, rindas, sasniedzamības trūkums un nepieejamība.
- Notika pāreja no formālas uz neformālu ilgtermiņa aprūpi un no aprūpes stacionārā uz aprūpi mājās. Pieauga to vīriešu vecumā no 50 līdz 64 gadiem skaits, kuri sniedz neformālu aprūpi, bet joprojām īpaši bieži šādu aprūpi sniedz vecāka gadagājuma sievietes. Daudzi neformālie aprūpētāji vairāk gādāja par aprūpi saistībā ar pandēmijas radītajām problēmām.
- E-veselības aprūpe ar zemo tehnoloģiju (tālruņa) palīdzību veicināja piekļuvi veselības aprūpei, bet 56 % cilvēku vecumā virs 50 gadiem, kuriem bija nepieciešama konsultācija, deva priekšroku klātienes konsultācijām, nevis pieejamajām e-veselības aprūpes iespējām. E-veselības aprūpes konsultācijas pilnībā neapmierināja vajadzības 49 % cilvēku vecumā virs 50 gadiem, kuri tās izmantoja. Ilgtermiņa aprūpē e-aprūpes loma šķiet ierobežota.

Politikas norādes

- Nodrošināt labi attīstītas, elastīgas labklājības sistēmas, veselības aprūpes un sociālos pakalpojumus, kā arī pilsoniskās sabiedrības iesaisti, lai vajadzības gadījumā varētu ātri reaģēt. Pandēmija ir parādījusi, ka lielākā daļa atbalsta tiek veidota uz jau esošām struktūrām.
- Valdībām būtu jāapsver pandēmijas laikā ieviesto iniciatīvu paplašināšana, lai labāk izprastu vecāka gadagājuma cilvēku aprūpes vajadzības un viņu aprūpētāju atbalsta vajadzības (arī neapkalpoto lietotāju vidū), padarot šādas iniciatīvas pastāvīgas un mācoties no citur īstenotajām iniciatīvām.
- Turpināt pandēmijas laikā īstenoto atbalsta pasākumu klāsta analīzi un mudināt dalībvalstis mācīties no citu pieredzes.
- Veikt turpmāku izpēti par vecāka gadagājuma cilvēkiem neaizsargātās situācijās (piemēram, par cilvēkiem, kuri dzīvo vieni) un par tiem cilvēkiem, kuri bieži tiek izslēgti no apsekojumiem (jo īpaši par aprūpes iestāžu iemītniekiem), lai informētu politikas veidotājus.
- Veicināt informācijas un komunikāciju tehnoloģiju izmantošanu, tostarp primārajā aprūpē un aprūpētāju atbalsta sniegšanai, bet atzīt tās ierobežojumus, jo īpaši sarežģītāku aprūpes formu nodrošināšanai.
- Nodrošināt piekļuvi garīgās veselības pakalpojumiem un novērst garīgās veselības problēmu cēloņus, piemēram, sociālo izolāciju un nedrošību par ienākumiem.
- Uzlabot sociālo mijiedarbību, kas ir labsajūtas atslēga, iesaistot vecāka gadagājuma cilvēkus jēgpilnās aktivitātēs, veidojot sabiedriskās telpas, kas sekmē mijiedarbību, un ieguldot mājas aprūpē un kopienā balstītā aprūpē.
- Uzlabot līdzsvaru starp aprūpes pasākumiem un ar aprūpi nesaistītiem pasākumiem, tostarp tiem neformālajiem aprūpētājiem, kas nav nodarbināti, palielinot piekļuvi īslaicīgai aprūpei un citam atbalstam.
- Atzīt brīvprātīgo, no kuriem daudzi ir gados vecāki cilvēki, lomu, lai ātri varētu reaģēt uz jaunām vajadzībām. Nodrošināt brīvprātīgo apmācību un samazināt administratīvos šķēršļus attiecībā uz viņiem. Tomēr aprūpes personāla trūkuma novēršana ar brīvprātīgajiem rada risku, tostarp saistībā ar aprūpes nepārtrauktību un kvalitāti.
- Uzlabot aprūpes darbinieku darba apstākļus, lai nodrošinātu ilgtspējīgu personālu un sniegtu drošus un augstas kvalitātes pakalpojumus.
- Vairāk uzmanības veltīt darbiniekiem, kuri vēlas strādāt vairāk stundu, ekonomiski neaktīvajām personām, kuras vēlētos strādāt, un ilgstošiem bezdarbniekiem.
- Veicināt pandēmijas laikā pārņemtos pozitīvos individuālos ieradumus, piemēram, veselīgus paradumus, un nodrošināt pieejamu interneta pieslēgumu tiem, kuri vēlas turpināt savu sociālo dzīvi tiešsaistē. Veicināt aktīvus transporta režīmus, novēršot aptaukošanos un sekmējot pāreju uz zaļo ekonomiku.
- Uzlabot cilvēku dzīves vidi. Vecāki cilvēki vairāk nekā jaunāki cilvēki pavada laiku mājās un tās apkārtnē; vispārējā apturējuma jeb lokdauna pasākumi ir parādījuši šīs dzīves vides nozīmi dzīves kvalitātes nodrošināšanā novecojošā Eiropā.
- Uzlabot godīgumu un novērst stereotipus, koncentrējoties uz vajadzībām, nevis vecuma grupām. Izvairīties pārmērīgi uzsvērt nodarbinātību un aktīvu novecošanu, atzīstot, ka progress plašākā nozīmē ir saistīts ar dzīves kvalitāti.

Papildu informācija

Ziņojums *Covid-19 un vecākā gadagājuma cilvēki: ietekme uz viņu dzīvi, atbalsts un aprūpe* ir pieejams vietnē http://eurofound.link/ef21053

Pētījuma vadītājs: Hans Dubois

information@eurofound.europa.eu